

НУҚУҚ

02

(369)

YURIDIK GAZETA

Yanvar

D.	31	3	10	17	24
S.	4	11	18	25	
Ch.	5	12	19	26	
P.	6	13	20	27	
J.	7	14	21	28	
Sh.	1	8	15	22	29
Y.	2	9	16	23	30

2005

Gazeta 1997-yil 27-avgustdan chiqq boshlagan.

WWW.HUQUQ.UZ. E-mail: Info@huquq.uz

RESPUBLIKA BOSH PROKURATURASIDA

ҲАЙЪАТ МАЖЛИСИ

Кеча Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳайъатининг мажлиси бўлиб ўтди. Уни Бош прокурор Р.Қодиров бошқарди. Мажлисида Ўзбекистон президентининг 2004 йил 11 мартдаги «Қишлоқ хўжалигида ислохотларни амалга оширишга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармони ижросини умумлаштириш натижалари, шунингдек, Навоий ва Қашқадарё вилоят прокуратураларининг қонунийликни мустаҳкамлаш, жиноятчиликка қарши курашни ташкиллаштириш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя этиш борасидаги фаолиятини ялпи текшириш яқунлари ҳақидаги масалалар муҳокама қилинди.

Кун тартибидagi биринчи масала юзасидан Бош прокуратура-нинг Қишлоқ хўжалиги соҳасида қонунийликни таъминлаш ва хўжалиқ юритувчи субъектларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўлими бошлиғи Э.Менглиев ахборот берди.

Унда таъкидланишича, ўтган давр мобайнида қишлоқ хўжалигида ислохотларни амалга оширишга қаратилган қонулар ижроси юзасидан муайян ишлар амалга оширилган. Жумладан, ўтказилган текшириш ва мониторинг натижаларига кўра 76.000 та прокурор назорати ҳужжатлари қўлланиб, жиддий қонунбузилишлар юзасидан 1232 та жиноят иши кўзга тилган. 30.000 дан зиёд шахс интизомий, маъмурий ва моддий жавобгарликка тортилиб, 32 миллиард сўмликдан ошқ зарарни ундириш бўйича судларга киритилган. Аризаларнинг 23 миллиард сўмлик қаноатлантирилган.

Прокуратура органлари томонидан қишлоқ хўжалигида қонунийликни таъминлаш борасида комплекс тадбирларнинг амалга оширилиши соҳадаги ислохотларни жадаллаштиришга хизмат қилмоқда. Экин майдонларидан оқонуний фойдаланиш ҳолатларини ўз вақтида аниқлаш, ердан оқилона фойдаланишни таъминлаш, экин майдонларининг шартномаларга мувофиқлиги юзасидан мунтазам ўтказилаётган мониторинглар самара бермоқда.

Оқонуний ва бошқа мақсадда фойдаланиб келинган 18.847 гектардан ортиқ ерлар хўжаликларга қайтарилган.

Фермер ва деҳқон хўжаликлари-нинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш прокурорларнинг доимий эътиборида бўлиб келмоқда. Фермер ва деҳқон хўжаликлари манфаатларига етказилган қарийб 77 миллион сўмлик зарар

ихтиёрий равишда ундирилди, 300 миллион сўмлик зарарни ундириш юзасидан судларга даъво аризалари киритилган бўлса, мингдан ортиқ мансабдор интизомий, маъмурий ва моддий жавобгарликка тортилиб, қўпол қонунбузилишлар юзасидан 41 та жиноят иши кўзга тилган.

Кўрилаётган чораларга қарамай, ҳамон айрим мансабдорлар ер ажратиш борасида қонунга риоя қилишмаяпти. Республика бўйича 475 нафар мансабдор 20.773 гектар ерни оқонуний равишда ажратиб, таниш-билишлари, яқинлари, ҳатто ўзларининг номига фермерликни расмийлаштиришган.

Жойларда ердан фойдаланишда амалдаги қонулар бузилмоқда, табиий ресурсларга хўжасизларча муносабатда бўлиш ҳолларига тўла чек қўйилмаган. Ерларнинг шўрланиш даражаси олдинги йилларга нисбатан Сирдарё, Сурхондарё, Тошкент, Қашқадарё, Самарқанд, Фарғона, Наманган ва Андижон вилоятларида кўпайган. Сугориладиган ерларнинг унумдорлик даражаси пасайиб, тупроқнинг мелиоратив ҳолати ёмонлашган.

Бу йил ғаллачиликда қатор қийинчиликларга дуч келинди. Республика бўйича 132 та ширкат, 9733 та фермер хўжалиги ҳамда 67 та бошқа қишлоқ хўжалиқ корхоналари дон сотиш бўйича шартномани бажармади. Оқибатда 110.000 тоннадан ортиқ дон тайёрлов корхоналарига топширилмади. Бундай хўжаликларнинг аксарияти Қорақалпоғистон республикаси, Самарқанд, Тошкент, Қашқадарё, Жиззах, Сурхондарё, Сирдарё вилоятларига тўғри келади. Шунингдек, 1561 та фермер хўжалиги шартнома тузган бўлса-да, давлатга умуман ғалла топширмаган.

Етарли назорат таъминланмаганлиги оқибатида сертификатланган 33.000 тонна уруғлик қолиб,

ширкат ва фермер хўжаликлари омиборидаги сифатсиз донлар экилишига йўл қўйилган. Республика бўйича қарийб 10.000 гектар ғаллага мўлжалланган ердан бошқа мақсадда фойдаланилиб, 8662 гектар ер ҳисоботлардан яширилган.

Йиғилишда юқорида қайд этилган хато ва камчиликларни бартараф этиш учун жойларда прокурор назоратини кучайтириш лозимлиги таъкидланди.

Республика Бош прокурори Рашидтон Қодиров ушбу масалага яқун ясар экан, вилоят прокурорлари эътиборини Вазирлар Маҳкамасининг «Ўза уруғчилигини ташкил этишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ва «2005 йилда пахта етиштиришнинг прогноз ҳажмлари ва ўзани навлар бўйича жойлаштириш тўғрисида»ги қарорларидан келиб чиқадиغان вазифаларга қаратди. Жумладан, ҳужумат қороларида белгиланганидек, уруғлик чигит тайёрлаш ва ўза навларини жойлаштиришнинг тасдиқланган тартибига риоя этилиши, тавсия этилган ўза навининг туманда икки-тадан, хўжаликларда эса биттадан ортиқ экилишига йўл қўймаслик, кучли шўрланган ерларга чигит экмаслик, чигит экиш мўлжалланган майдонлар яқинига шולי ва маккажўхори экмаслик ҳусусидаги топшириқлар аниқ бажарилиши лозимлигини таъкидлади. Шунингдек, зарар қўриб ишлайдиган, паст рентабелли ва истиқболсиз ширкат хўжаликларини фермер хўжаликларига айлантиришда жойларда қонун талабларига қатъий риоя этилиши устидан назоратни кучайтириш талаб қилинди.

Ҳайъат мажлисида кўрилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Ўз мухбиримиз. А.ТўРАЕВ олган суратлар

VATAN HIMOYASI — MUQADDAS BURCH

МАРДЛАР МАСКАНИ

ЧИРЧИК СЕРЖАНТЛАР ТАЙЁРЛАШ МАКТАБИ ФАОЛИЯТИДАН

Агар аҳамият берадиган бўлсангиз газета ва журналларда чоп этилаётган ақсарият мақолалар «Истиқлолга эришганимиздан сўнг» деган жумлалар билан бошланади. Баъзиларга бу эриш туполиши мумкин. Аммо тан олиш керакки, ўрни келганда шу жумлани ишлатмай ҳам бўлмайти. Бунга мисол қилиб қатор соҳалардаги ислохотларни келтириш мумкин.

Кўни кеча телевидениенинг «Ёшлар» канали орқали «Марду майдон» номли курсатувни томоша қилар эканман, бир ҳолат таъсир қилди. Экранда хизматга эндигина қаҳирилган ёш йигитларнинг ҳарбий қасамёд қилиши акс эттирила бошланди. Аскарлар бирин-кетин қасамёд қилар экан, ён-атрофда ота-оналари, қариндош-уруғлари, ёр-биродарлари бу жараёни ҳаяжон билан кузатиб туришар эди. Маросим тугаб, ҳақиқий аскар бўлган йигитлар қариндошларининг олқишу табрикларига кўмилиб кетдилар. Хамма хурсанд. Чехраларда ҳам табассум, ҳам ҳаяжон...

— Ада, солдат бўлганингизда сизни ҳам дадам билан буювим шунақа табриклаганими?

Кенжатоим, ўн яшар Жаҳонгирнинг саволини эшитдим-у, ўзимнинг ҳарбий қасамёд қилган куним беҳиштер ёдимга тушди. 1983 йилнинг 31 декабри. Фарбий Украинаинг Татарбунари шаҳридаги ҳарбий қисмлардан бири. Тиззагача оппоқ қор. Кун совуқ. Пляцда сафланиб турибмиз. Йигитлар бирма-бир сафдан чиқиб, қасамёд матнини ўқишмоқда. Билмадим, балки ёшим нисбатан каттароқ бўлгани учунми, бу маросим менга унчалик таъсир қилмаган. Аммо, атрофимдаги ёш аскарларнинг чехрасида ҳозиргина экранда кўриб турганим, бугунги ёшларникига ўхшаш табассум ва ҳаяжонни эмас, балки, ҳадиксираш, «ўчишга ўхшаш бир нарсани кўрганам. Ҳатто, йигитларнинг икки-ўтаси рус тилидаги бу матнини, тилини яхши билмагани боис бўлса керак, бир амаллаб, ҳижожаб ўқиб беришган эди. Хаёлимни яна Жаҳонгирнинг овози бўлди.

— Ада, акам билан мен ҳам солдат бўлганимизда-чи, сиз ҳам ойим билан бориб бизни табриклайсизлар-а?

Ўғлимга нияти йўлдош бўлишни тилар эканман, шу икки-уч кўннинг ичида бирор-бир ҳарбий қисмга бориб, у ердаги шариот билан танишиб, бугунги ҳарбийларимизнинг нима иш билан машғуллигини ўз кўзим билан кўриб келишни мақсад қилиб қўйдим. Зеро, телевизор орқали кўрган бошқа, уларнинг ҳузурда бўлиб, гувоҳ бўлганим бошқа. Қолаверса, шу кунларда, яъни 14 январда халқимиз Ватан ҳимоячилари кўнини кенг нишонлайди.

Хуллас, Республика ҳарбий прокурорининг катта ёрдамчиси, адлия майори Аслам Холжиковнинг тавсияси билан сафарни Чирчиқ ҳарбий прокуратурасидан бошладим. Ҳарбий прокурор, адлия подполковниги Аҳмад Аҳмедов мақсадимни билгач, ҳарбий қисмлардаги аҳоли, тарғибот-ташвиқот ишларининг бориши ҳақида сўзлаб бераар экан, Чирчиқдаги сержантлар тайёрлаш мактабига алоҳида тўхталиб ўтди.

«Албатта, сизу биз ҳарбий хизматни ўтаган давр билан, ҳозиргисининг ўртасида ер билан осмонча фарқ бор. Баҳарингиз бор, армияимизда қатор ислохотлар амалга оширилди. Дeyлик, илгари ҳарбий хизматни ўташ икки йил бўлса, кейинчалик бир ярим ва ниҳоят бир йилга қисқартирилди. Ҳарбий округларда сержантлар тайёрлаш мактаблари очилди. Ҳуқуқчилик ва инструкторлик малакали мутахассислар жалб қилинди. Айниқса, йигитларнинг ўзининг жанговар ҳамда ҳимосий тайёргарлигига алоҳида эътибор берилмоқда. Бундан ташқари, очилгани айтиш керак, ҳозирги ҳарбий хизматчилар аввалгиларидан ўзига хос дунёқараши-ю ҳуқуқини яхшироқ билиши билан фарқланади. Маълумки, бундай шахслар билан ишлаш бирмунча осон кетади. Шундай бўлса-да, командирлар билан келишган ҳолда қисмларда ҳафтада икки марта ҳарбий ҳуқуқ дарсларини ўтказишни келишиб олдиқ ва ишга киришдик. Биринчи ўрашув аввалига унчалик қовушмади-ю, бироз вақт ўтгач аскарлар бизни саволларга кўмиб ташлашди. Эндиликда бундай дарслар мунозара тарзида ўлмоқда. Илк натижалар ёмон эмас. Аскарларнинг ўзини тутishi ҳамда ҳуқуқда сезиларли ўзгаришлар пайдо бўлди. Қонунбузилиш ҳоллари ҳам анчагина камайди».

(Давоми 3-бетда).

ХАВАР

ҲУҚУҚ ТАРФИБОТЧИЛАРИ ПОЙТАХТДА

Республика Бош прокуратураси Қонунчиликни мустаҳкамлаш муаммолари ва прокурор-тергов ходимлари малакасини ошириш марказида «Суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислохотларни тарғибот қилишда прокуратура органлари ва ОАВ ўртасидаги ҳамкорлик истиқболлари» мавзусида ўқув машғулотлари бошланди. Шу йилнинг 10-15 январ кунлари бўлиб ўтадиган машғулотларда Қорақалпоғистон республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳар ва унга тенглаштирилган прокурорларнинг қонунчилик тарғиботи бўйича катта ёрдамчилари ҳамда вилоят прокуратуралари муассислигида чоп этилаётган юридик газеталар муҳаррирлари ва мухбирлари, «Qonun himoyasida» бирлашган таҳририяти ижодий ходимлари иштирок этишмоқда.

Ўз мухбиримиз.

14 ЯНВАР — ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИ КУНИ

Армияни том маънода армия қиладиган, ҳар қандай мураккаб вазият ва синовлардан ёруғ юз билан чиқишига асос бўладиган, унинг жанговар қудрати ва ҳарбий маҳоратини юксалтирадиган куч — бу армия сафларида хизмат қилаётган инсонлардир.

Ислом КАРИМОВ

(Давоми. Бошланғич I-бетда).
Шу пайт ҳонага ижозат сўраб, майор унвонли бир ҳарбий кириб келди.
— Мана, ҳозиргина сизга айтудим-ку, қисмларда ҳарбий ҳужжатларни ўқишни йўлга қўйганимиз деб, — Аҳдам ака шундай дея менга юзланди.

— Танишинг, бу киши, адлия майори, терговчи Қўёш Шораҳметов бўлади. Қисмларда ҳужжатларини асосан шу киши ўтади.

Қўёш ака ҳам суҳбатимизга қўшилиб, аскарлар билан курсантлар бундай дарсларга иштиёқ билан қараётганини таъкидлаб ўтди. Шундан сўнг, ҳарбий прокурор А.Аҳмедов ҳамда ҳарбий прокуратура терговчиси Қ.Шораҳметовлар ҳамроҳлигида Чирчиқдаги сержантлар тайёрлаш мактабига йўл олдик.

Мактаб бошлиғи, полковник Назиржон Саидов бизни илик қарши олди. Ташрифимиз сабабини билган, мактаб фаолияти билан қисқача таништириб ўтди.

«Мактабимиз 2001 йилда ташкил этилган. Тахсил мuddати олти ой. Аммо ўқишга кириш оson эмас. Бу ерга нафақат мuddатли ҳарбий хизматта қаҳирланганлар, балки хизматни ўтаб бўлган, лекин ёши йигирма бешдан ошмаган ёшлар қабул қилинади. Талабгор аввало тиббий кўриқдан ўтади. Сўнг тест имтиҳонларини топиради. Ҳаммаси жойида бўлсагина ўқишга қабул қилинади. Илгари сержантлар мактабида тахсил олганлар ўқишдан кейин бирорта ҳарбий қисмга бориб, мuddати тугагунча хизмат қилган бўлса, ҳозир бундай эмас. Битирувчиларимиз олти ой

ўқиғач, кичик сержант унвони билан турли қисмларга жўнатилади. Уч йиллик хизматни ўтагандан кейин, агар хизматни давом эттиришни хоҳласа, командирларнинг тавсияси билан яна бизнинг мактабга келади. Уч ойлик тахсилдан кейин сержант унвони

фақат кинодагина бундай бўлиши мумкин. Тўғри, бундай мактабларни очшдан аввал Америка, Германия ва Туркияда бўлиб, у ердаги шундай мактаблар билан танишдик. Лекин улардан нимадир олганимизни ҳисобга олмаганда, деярлик ўзимизга хос ва мос ўқув даргоҳи очшга ҳаракат қилдик. Бунга маълум даражада эришдик ҳам. Энди хоржилик сержантлар билан бизникларнинг фарқига келганда, фахр билан айтишим мумкинки, сержантларимиз улардан анча устун. Мана масалан, утган йили хоржилик ҳамкасбларимиз юртимизга келиб, машғулотда қатнашдилар. Унда бизнинг сержантлар хоржиликларни ярим йўлда қолдириб кетишди десам

бўлса. Ҳаммаси лотин алифбосида. Бундан ташқари уларда бирорта ҳам русча жумла ёки иборани учратмадим. Ўқув куролларига-ку гап бўлиши мумкин эмас. Курсантлар машғулотда шу даражада қизиқиб ўтиришардики, бизнинг кирганимизга аҳамият ҳам бермай, дарсни давом эттиришарди.

Синфлардан бирида қизларни кўриб, ҳайрон қолдим. Буни кўрган Назиржон ака, бу ерда қизлар ҳам ўқишини айтиб қолди. Шунда у кишидан руҳсат сўраб, қизлардан бири билан суҳбатлашиб кўрсмоқчи бўлдим. Узини Сапаева Санобар дея таништираган курсант қиз, асли хоразмлик бўлиб, болалигидан ҳарбий бўлишга

бошлашга тўғри келаяпти. Анча нарса ёддан кўтарилган экан. Ҳарқалай кеч бўлса-да орзум амалга ошганидан хурсандман. Хайрли ишнинг кечи йўқ-ку, тўғрими?

Йигитлар билан хайрлашиб, курсантларнинг ётқонхонасига кирдимиз. Кўз ўрганган икки қаватли қароватлар йўқ. Ҳаммаси биттадан қўйилган. Бир пайтлардагидек уларнинг ораси тор эмас, кенгинга. Мактаб бошлиғи Назиржон аканинг гапига қараганда, икки кишилик хоналари бўлган бир неча ётқонхона қурилиб, фойдаланишга топширишга тайёрланаётган экан.

Шу пайт тушлик вақти бўлгани ҳақида хабар келди. Албатта, орадан

МАРДЛАР МАСКАНИ

Чирчиқ сержантлар тайёрлаш мактаби фаолиятидан

ни олиб, яна хизматни давом эттиради. Бу мuddат тугагач, яна хоҳишига кўрачой ўқиғач, катта сержант бўлиб, қисмига қайтади. Табиийки, унвони ҳар гал ошганда, моддий жиҳатдан ҳам таъминоти кўпаяди. Ҳарбийлар учун қурол билан ишлаш, жисмоний тайёргарлик муҳим ўрин тутганлиги боис, бу соҳаларга алоҳида эътибор берилади. Бир сўз билан айтганда, биз курсантларимиздан «лидер»лар — етакчилар тайёрлашга ҳаракат қиламиз. Токи, улар фақуллодда ҳодисаларга дуч келиб қолганларида, бирорва орқа қилмай, ўзлари ташаббусни қўлга олиб, мустақил ҳаракат қилсинлар. Шу ўринда бир нарсга аҳамият бериб ўтишни хоҳлардим. Хоржилик фильмларни томоша қилганлар, у ердаги сержантлар тайёрланадиган мактаблардаги интизомо жисмоний тайёргарликни кўриб, бизда ҳам шундайми деб сўраб қолишлари мумкин. Очигини айтиш керак,

муболага бўлмас. Бунчи хатто хоржилик мутахассислар ҳам эътироф этишди. Энди, гапирсак гап кўп. Яхшии машғулотларимизни ўзингиз кўрганнингиз маъқул».

Назиржон ака шундай дея бизни мактаб бўйлаб қисқача экскурсияга бошлади. Тан олиш керак, даставвал, байрам олди бўлгани боис турли комиссияларнинг келиши табиий бўлгани учун, ҳамма жойда бўлгани каби бу ерда ҳам офицерлардан тортиб курсантларгача ҳаммаёқни саранжом қилишга ҳаракат қилишаётганлар дея ўйловдим. Йўқ, КПДгаилар билан навбатчиларни ҳисобга олмаганда ҳамма ўз иши билан машғул. Ўқув корпусига киримиз. Жимжитлик. Маълум бўлишича, синфларда дарслар ўтилмоқда экан. Бу ерда менга маълум бўлган жиҳат, ҳар бир синфда битта секция (10-12 аскар бўлади, илгари «отделение» деб аталарди)га бир ўқувчи экан. Ўқувчилар синфда ўқувчи қанча кам бўлса, уларнинг дарсни тушуниши шунча оson бўлади дея ҳисоблашни назарда тутидан бўлсак, бу ерда шу йўлдан борилаётганига ғувоҳ бўлдим. Кези келганда Иттифоқ даврида хизмат қилганларга вазод ва роталар ҳозир қандай аталиши ҳақида тушултириб ўтсам. Демак, ҳозир полк йўқ, Илгари битта батальонда учта рота бўлган бўлса, ҳозир ҳам шундай. Лекин, рота эндиликда вазод деб, вазод гуруҳ, отделение эса қўқорида айтганимиздек секция деб номланган. Энди экскурсияга қайтсак.

Ўқув корпусида бирорта синф йўқки, у ердаги деворга осилган плакатлар кирилча алифбода ёзилган

қизиққан экан. Лекин, баъзи сабабларга кўра орзуси амалга ошмабди. Мактабни тугатиб, тиббиёт коллежида тахсил олган, турмушга чиқибди. Тақдирини қарангки, эри ҳарбий экан. Орада Чирчиққа кўчиб келишибди. Шундан сўнггина Санобар болалик орзусини амалга оширишга киришибди. Эри ҳам қаршилик қилмабди.

— Тўғри, баъзан ҳарбий хизмат аёлларнинг иши эмас дегувчилар топилади. Аммо, ишқ бошқа, ҳавас бошқа деганларидек, менинг бу соҳага қизиқишим астойдил. Оддий тиббиёт ходими бўлганда ҳарбий тиббиёт ходими бўлганга нима етсин. Айниқса, эрим ҳарбий бўлгани боис, мени тўғри тушунигани ҳам бахтим деб ўйлайман. Шунинг учун ҳам бу соҳани танлаганимга афсус қилмайман, — деди Санобар.

Ундан бу гапларни эшитганимдан сўнг, йигитлардан ҳам бир-иккитасини суҳбатга тортидим.

— Исми Нурлан, фамилиям Боймуратов, — дея ўзини таништириб ёшгина йигит. — Чирчиқданман. Бир ойлик сафарбарлик хизматини ўтаганман. Ушанда ҳарбий хизматга қизиқиб қолдим. Тиббий кўриқдан, тест синовларидан ўтдим. Мана насиб қилган экан, ўқишга қабул қилиндим. Мен ўтаган бир ойлик хизмат билан бунисининг фарқи анчагина. Кийинчилари ҳам ўзига яраша. Аммо, чидаса бўлади. Ахир бекорга ҳарбий бўлишни хоҳладикми?

— Мен бўлсам, 1997 — 1998 йилларда бир ярим йил хизматни ўтаб келган эдим, — дея суҳбатга қўшилди унинг ёнқанди норғул йигит. — Павел Тошпўлатов бўламан. Тошкент вилоятининг Янгийўл туманида туғилиб ўсдим. Очиги, хизматни тугатган заҳотим, шартнома асосида хизматни яна давом эттирмоқчи эдим. Аммо, оилавий шароитим йўл қўймади. Охири отам билан маслаҳатлашиб, буюққа келдим. Соҳадан анча-мунча хабардорман. Хизматдан катта сержант унвони билан заҳирага бўшатишганман. Мана энди ҳаммасини қайта

шунча йил ўтганлиги боис, баҳонада аскарлар ошохонасини ҳам бир кўриб кетиш фикри туғилди. Командирларнинг руҳсати билан ошохонага йўл олдик. Мана, худди бизнинг давримиздагидек аскарлар саф торганча, ашула айтиб ошохонага келишмоқда. Фарқи, у пайтда ашула русча бўлса, ҳозир ўзбекча. Бу ҳам одамга бошқача таъсир қилар экан. Мана, йигитлар эргашиб ошохонага кирдимиз. Кенгинга, файзли зал. Икки томонга қатор олти кишилик стол ва курсилар қўйилган. Столга яқинлашар эканман, кўзларимга ишонмадим. Ҳар бир столнинг устига яп-янги клеёнка ёзилган. У ерда бўлса чиннидан тайёрланган лиқоғча, коса ва боқаллар қўйилган. Икки томонда эса қошиқ билан санчи. Бизнинг пайтда ҳарбий қисмларда ошохона анжомлари қанча бўлганини айтиш жоиз эмас деб ўйлайман.

Хуллас, биз ҳам бир четта жойлашдик. Каминга бу ерда тушликка қанақа овқат тановул қилганимизни ёзиб ўтирмоқчи эмасман. Аммо, мазаси ва тўзимлилигини алоҳида таъкидлаш лозим. Айтмоқчи, ҳафтада икки марта палов ҳам тортилар экан.

Шундай қилиб, бу ердан бир олам тасассурот билан ўйга қайтдим. Газетсон жудаям оширворди-ку деб ўйламасан-у, аммо вилки пайтимда шундай шароит бўлганда, балки мен ҳам шу мактабда ўқишга ҳаракат қиларимиди. Яна билмадим. Балки бу нарсга ўйларимга насиб қилар. Аммо шу нарсга амин бўлдимки, тинчлигимиз ишончликлардан экан. Шунинг ўзи биз учун тенги йўқ, бахт. Кези келганда, ушбу мақола баҳона барча ҳарбийларимизни байрамлар билан табриқлайман. Илоҳим, табарруқ қариларимиз айтганларидек, юртимиз тинч, осмонимиз муссаффо бўлсин.

Фаҳружон АЛИМОВ, «НУҚУҚ» мухбири
Тошкент — Чирчиқ — Тошкент
Суратларда: Мактаб ҳаётидан лавалар

Ватанпарварлик фақат ватанга меҳр қўйишдан иборатгина эмас. Бу жуда катта ҳис... Бу ватан билан ўзини бир бутунликда деб билиш, унинг яхши-ёмон кунларида асқотилиб демақдир. Эеро, ватанпарварлик ҳисси шонли йилларда ҳам, кундалик ҳаётда ҳам унинг фарзандларига бирдек хос бўлмоғи зарур.

Армия хизматида шайланиб қилаётган юзлаб ёшларимиздаги шижоатни кўриб, ҳар гал кўнглим гурурга тўлади. Ахир, шундай фидойи ўғлонларга ишонмасдан, таянмасдан бўларканми?

Барқарор тинчлик йўлида

лик ёҳуд ёвуз назарларнинг пайдо бўлишига йўл қўймайлик уларнинг зиммасида.

Самарқанд ҳарбий прокуратураси тезкор ходимлари чегарачилар орасида, шунингдек, Самарқанд ва Каттакўрғон гарнизонларининг қисм ва муассасаларида тез-тез бўлишиб, ҳужуқий тарғибот олиб боришмоқда. Мулоқотларда таъсирчан воситалардан фойдаланилапти. Ёшларимизнинг янги ҳарбий

техника ва куролларни ўрганишга чанқоқлиги бизга қўл келмоқда.

Офицер ва аскарлар бўш вақтларида янги қонунларни ўрганиб боришади. Уларни ҳаётий мисолларга қўшиб ўрганишда кўпроқ «Onun himoyasida» журнали, «Ниқуқ» ва вилоятимизнинг «Adolat sarı» газеталаридан фойдаланаямиз.

Ватан олдида ҳар биримиз бурчилимиз. Унинг даҳлсизлиги, равнақи барчамиздан бир ёқадан

бош чиқариб, сергак ва аҳил иш юритишни талаб этади.

Қутлуг байрам арафасида юртимизнинг барча посбонларини, довурак сафдошларимизни Ватан мудофаачилари кучи билан чин дилдан табриқлайман. Мамлакатимиздаги тинчлик ва фаровонликка асло қўч тегамасин.

Жамшид САИДЖОНОВ,
Самарқанд ҳарбий прокурори

TURMUSH SHORRANALARIDA

Оилани мустаҳкамлаш, эр-хотин ва фарзандларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, ажралишларнинг олдини олиш фуқаролик ишларининг энг муҳим йўналишларидан ҳисобланади. Шу маънода, Тошкент шаҳар прокуратураси Судларда фуқаролик ишлари кўрилишида прокурор ваколатини таъминлаш бўлими томонидан 2003 – 2004 йиллар давомида судларда кўрилган никоҳни бекор қилиш ҳақидаги ишлар юзасидан қабул қилинган қарорларнинг қонунийлиги ўрганилиб, умумлаштирилди. Статистик маълумотларга кўра, фуқаролик ишлари бўйича Тошкент шаҳар судлари 2003 йилда 4529 та, 2004 йилнинг 9 ойида 3272 та ушбу тоифадаги ишни кўрган. Умумлаштириш давомида айрим судлар далилларни юзаки текширганлиги, етарли асослар бўлмаса-да, никоҳни бекор қилгани аниқланди.

яшамай, вафот этган ҳолларга ҳам татбиқ қилиниши лозим. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишни кўзга тутиш учун хотиннинг розилиги бўлмаса, суд эрдан даъво аризасини қабул қилишни рад этади, агар қабул қилинган бўлса, ишни тугатади. Хотин судда иш кўзга тутишдан олдин эрининг аризаси бўйича ажралишга розилик бериб, ишни кўришда унга қаршилик билдирса ҳам иш юритишни тугатиш лозим. Кўрсатилган ҳолатлар хотиннинг ўзи никоҳдан ажратиш масаласини кўйишига тўққинлик қилмайди. Агар хотиннинг ҳомиладорлиги ва ажралишга розилиги ишни кассация ва

ҳал қилув қарори билан никоҳ бекор қилинган. Бланкада ёзилган қарор матнида эса бошқа нарсани ўқиш мумкин. Унда даъвогар жавобгар билан турмуши давомида бир-бирини тушунмаганликлари, ўртада тез-тез уруш-жанжал бўлиб турганлиги натижасида оила бузилиб кетганлиги кўрсатилган.

Оила кодексининг 68-моддасида боланинг манфаатига тааллуқли ҳар қандай масала ҳал қилинаётганда у ўз фикрини ифода қилишга, шунингдек, ҳар қандай суд муҳокамаси ёки маъмурий муҳокамада сўзлашга ҳақли эканлиги белгиланган. Суд мажлиси

нингдек, ишни кўриш жараёнида, эр-хотин ажралган тақдирда ўртадаги фарзандларни таъминлаш ва тарбиялаш ҳақида келишувга келган-келмаганини аниқлаши шарт. Агар бундай келишув бўлмаса, судья болаларнинг қайсиси ота-онадан қайси бирида қолиши ва уларнинг таъминоти учун нафақа ундириш масаласини ҳал қилиш тартибини тушунтириши лозим. Бирок кўп ҳолларда никоҳни бекор қилишда фарзандларнинг ота-онадан қайси бирида қолиши умуман аниқланмаган.

Масалан, 2003 йил 14 апрел куни О.Пўлатов Ш.Шарапова билан

Оиламни сақлаб қолинг, жаноб судья!

ЁХУД НИКОҲНИ БЕКОР ҚИЛИШГА ОИДА СУД ҚАРОРЛАРИДАГИ БИРЁҚЛАМАЛИКЛАР ҲАҚИДА

Олий суд пленумининг «Судлар томонидан никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишларни кўришда қонунларни қўллаш амалиёти тўғрисида»-ги (1998 йил 11 сентябр) қарорининг 13-бандига асосан судья ФПКнинг 160-моддасига мувофиқ олиб борган барча тайёргарлик ҳаракатлари ажримда акс этиши шарт. Судья никоҳдан ажратиш ҳақидаги аризани қабул қилган, одатда жавобгарни чакирши, унинг бу аризага муносабатини аниқлаши, эр-хотинни яраштириш чораларини кўриши, қолаверса, тарафларнинг ҳар бири билан алоҳида, шунингдек, уларнинг ҳар иккаласи билан биргаликда оилани сақлаб қолиш масаласида сўхбат ўтказиши лозим.

Таассуфки, ушбу тоифадаги 5400 та фуқаролик ишлари ўрганиш мобайнида барча ҳолларда ҳам судлар оилани сақлаб қолиш масаласида сўхбат ўтказмагани аниқланди. Юқоридаги пленум қарорининг 14-бандига асосан, суд никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишни кўришда эр-хотинни яраштириш ва оилавий вазиятни соғломлаштириш чораларини кўришга мажбур. Шунингдек, эр-хотинни яраштириш чораларини кўришда суд тарафларининг ёки улардан бирининг илтимосига ёхуд ўз ташаббусига кўра ишни кўришни бошқа вақтга қолдиришга ва эр-хотинга ярашиш учун Оила кодексининг 40-моддасида кўрсатилган доирда муҳлат белгилашга ҳақли.

Бирок, судлар фаолиятида қонунда кўрсатилган муҳлатни белгиланмасдан никоҳни бекор қилиш ҳолатлари ҳам учрайди. Жумладан, фуқаролик ишлари бўйича Акмал Икромов туманлараро судига С.Пенькова С.Пеньков билан никоҳини бекор қилиш ҳақида 2004 йил 1 июн куни даъво аризаси билан мурожаат қилган. Мазкур фуқаролик ишнинг суд расиси С.Эшонкулов кўриб, эр-хотин

билан оилани сақлаб қолиш масаласида сўхбат ўтказмаган. Ўрталарида вояга етмаган фарзанди бўлишига қарамай, ярашиш учун муҳлат бермай, 2004 йил 9 июн куни ҳал қилув қарори билан (8 кун ичида) никоҳни бекор қилган. Шунингдек, фуқаролик иши ҳужжатларида кўринишича, даъво аризасига никоҳ тузилганлиги ҳақида гувоҳнома ёки унинг нуسخаси илова қилинмаган, суд эса боланинг ота-оналардан қайси бирида қолиши масаласини ҳал этмаган.

Айрим ҳолларда судлар ҳеч бир асосиз ярашиш учун белгиланган муддатларни қисқартиришган. Масалан, фуқаролик ишлари бўйича Яккасарой туманлараро суди (судья С.Худойбердиева)нинг 2004 йил 29 июндаги ҳал қилув қарори билан С.Аралбаева билан Ш.Ҳожиमतов ўртасидаги никоҳ бекор қилинган. 2004 йил 18 май куни суд ажрими билан тарафларга ярашиш учун олти ой муддат белгиланган. Бирок, оилада вояга етмаган учта фарзанд бўлишига қарамай, суднинг 2004 йил 25 июн куни ажрими билан томонларга ярашиш учун олти ой муддат белгиланган. Бирок, оилада вояга етмаган учта фарзанд бўлишига қарамай, суднинг 2004 йил 25 июн куни ажрими билан томонларга ярашиш учун олти ой муддат белгиланган. Бирок, оилада вояга етмаган учта фарзанд бўлишига қарамай, суднинг 2004 йил 25 июн куни ажрими билан томонларга ярашиш учун олти ой муддат белгиланган. Бирок, оилада вояга етмаган учта фарзанд бўлишига қарамай, суднинг 2004 йил 25 июн куни ажрими билан томонларга ярашиш учун олти ой муддат белгиланган.

Оиладаги келишмовчилик, тасодифий сабабларга кўра ўртада келиб чиққан низолар, шунингдек, жиддий сабабларга кўра эр-хотиндан бирининг ёхуд ҳар иккаласининг хоҳиши никоҳни бекор қилиш учун етарли асос бўла олмади.

Оила кодексининг 39-моддасига асосан эр хотиннинг ҳомиладорлик вақтида ва бола туғилганидан кейин бир йил мобайнида унинг розилигисиз никоҳдан ажратиш ҳақида иш кўзга тутишга ҳақли эмас. Боланинг отаси деб қайд этилмаган ҳолда ҳам эр бир йил мобайнида хотиннинг розилигисиз ажралиш ҳақида даъво кўзга тутишга ҳақли эмас. Ушбу ҳолда бола ўлик туғилган ёки бир ёшгача

назорат босқичида кўришда маълум бўлиб қолса, иш юритиш шу босқичда тугатилиши лозим. Бирок судлар қонуннинг бу талабига риоя қилмаган ҳолатлар ҳам мавжуд.

Масалан, фуқаролик ишлари бўйича Шайхонтахур туманлараро судининг 2003 йил 17 феврал куни сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорига асосан А.Сулаймоновнинг никоҳни бекор қилиш ҳақидаги даъвоси қаноатлантирилган. Суднинг мазкур қароридан хабар толган жавобгар 2003 йил 28 июл куни судга ариза билан мурожаат қилиб, ҳомиладор бўлганлиги тўғрисида қўрсатилганлиги, никоҳни бекор қилишга умуман қарши эканини, суднинг сиртдан чиқарилган қароридан норози эканини билдирган. Суднинг 2003 йил 28 июлдаги ажрими билан фуқаролик иши юзасидан иш юритиш тугатилган.

Бир қатор ҳолларда ҳал қилув қарориди баён қилинган ҳулосалар иш ҳолатига мувофиқ келмайди. Бу тоифадаги фуқаролик ишлари юзасидан қарор матни олдидан тайёрланган бланкаларда ёзилган бўлади. Жумладан, 2002 йил 15 июл куни Д. Абутов С.Абдукаримова билан никоҳини бекор қилиш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилиб, жавобгарнинг диний сепката аъзо бўлиб бутунлай ўзгариб қолганлиги, оиласи билан умуман иш бўлмай, ўзини бутунлай сектанинг адабиётларини ўқишга бахшида қилганлигини, фарзандларини ҳам шу сепкатага жалб қилишга ҳаракат қилаётганлиги, бу нарса оиланинг бузилишига сабаб бўлганини маълум қилган. Ва ўрталаридаги никоҳни бекор қилиб, фарзандларини унинг қарамоғида қолдиришни сўраган. Фуқаролик ишлари бўйича Мировот туманлараро суди (судья С.Шаҳобиддинов)нинг 2003 йил 20 январдаги

баённомасига кўра, Абутов Санжар (1989 й. т.) ва Абутов Тимур (1994 й. т.) отасини яхши кўришларини, уни соғинишларини, отаси ва онаси билан бирга яшашни хоҳлашларини билдирганлар. Суд эса васийлик ва ҳомилик органи вакилини жалб этмасдан, иш юзасидан тўлланган далилларга тегишли ҳуқуқий баҳо бермасдан, вояга етмаган болаларни жавобгарнинг қарамоғида қолдирган.

Баъзи ҳолларда никоҳни бекор қилиш ҳақидаги ишлар жавобгарнинг иштирокисиз кўрилган. Жавобгар тегишли тартибда хабардор қилинганлиги ҳақида ишда маълумот бўлиши лозим бўлса-да, бирорта бундай белги мавжуд эмас.

ФПКнинг 314-моддаси 4-қисмида суд ишда қатнашишга жалб қилинмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятига доир масалани ҳал қилган бўлса, ҳал қилув қарори, ажрим ёки қарор мажбурий тартибда бекор қилиниши шарт.

2004 йил 1 май куни С.Алекперова жавобгар Я.Азарянга нисбатан никоҳни бекор қилиш ҳақида ариза билан судга мурожаат қилган. Мазкур ариза фуқаролик ишлари бўйича Яккасарой туманлараро суди (судья М.Дўстов) томонидан жуда юзаки кўриб чиқилган. Жавобгар ишни кўриш вақти ва жойи ҳақида хабардор қилинмаган. Иш ҳужжатларида жавобгарга юборилган бирорта ҳам чақирув қоғози бўлмаса-да, ҳал қилув қарориди унга чақирув қоғози юборилгани кўрсатилган. Ўртада вояга етмаган икки фарзанд бўлишига қарамай, суд ярашиш учун муддат бермай, 2004 йил 10 июндаги ҳал қилув қарори билан никоҳни бекор қилган.

Судья никоҳдан ажратиш ҳақидаги аризани қабул қилишда, шу-

лан никоҳини бекор қилиш ҳақида даъво билан фуқаролик ишлари бўйича Акмал Икромов туманлараро судига мурожаат қилиб, у билан 1988 йилда никоҳдан ўтганлиги, ўртада учта фарзандлари борлиги, жавобгар билан оилавий муносабатлари 2002 йил август ойидан бузилганини маълум қилган. Буғра ўртада тушунмовчилик ва ҳурматсизлик, жавобгарнинг узоқ вақт уйда бўлмаслиги, уни оила бошлиғи сифатида тан олмаслиги, ўз хоҳиши билан 2003 йилнинг феврал ойидан АҚШга кетиб қолганлиги, оилага лоқайд муносабатда эканини сабаб қилиб кўрсатган. Фарзандлари ўзининг қарамоғиданинг маълум қилиб, никоҳни бекор қилиши, суд қарорларини ўзи тўла-шаши айтиб, болаларни ўзининг қарамоғида қолдиришни сўраган.

Суд (судья Х.Тўраҳўжаев)нинг 2003 йил 25 июндаги ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Мазкур ишни кўришда суд бир қатор қонунбузилиш ҳолатларига йўл қўйган. Жумладан, иш томонларнинг иштирокисиз кўриб ҳал қилинган, жавобгарнинг судга тақдим қилган ишнинг иштирокисиз кўриш ҳақидаги аризаси нотариял тартибда тасдиқланмаган. Шунингдек, суд даъвогарнинг вояга етмаган фарзандларини унинг қарамоғида қолдириш ҳақидаги талабини умуман кўриб чиқмаган.

Афсуски, бундай мисоллар анчагина. Халқимиз оилани мўқаддас деб билади. Мўқаддас деб билгани шундаки, бир оиланинг бузилишини инсон тақдирдаги фожеа деб қабул қилади. Инсон тақдирга лоқайд муносабатда бўлишга эса ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

**Б. НУРМАТОВ,
Б. ИБРОҲИМОВ,**

Тошкент шаҳар прокуратураси бўлим прокурорлари

МЕНИНГ БИРИНЧИ ИШИМ

Инкор этиб бўлмас далиллар

Асака шахрига қираверибда муҳташам бино — коллеж қад ростлаган. Сентйбр. Ҳафтанинг чоп тарофи пахтазор. Даланинг бир чети чуқурлик. Бир пайтлар бу ерга ип-йигируе корхонасининг чикитлари — сифатсиз калавалар келтириб ташлаб турилган. Чуқур атрофи майсазор. Махалла болалари мол-қоллини боқишади. Одатдагидай эрталаб молларини ҳайдаб келган болалар узоқдан чуқурда ётган ялангоч одамни кўриб қолишади. Бориб қарашса, кичкина қиз. Кўзлари юмук. Улар кўриб, дарров уйларига югуришади...

белгиларига кўра суриштирув жараёнида қизчанинг автобусдаги ҳамроҳи аниқланди. Қамбар чўлок шахар бозориди тиланчилик қилиб юрар, лекин сўнгги пайтларда кўринмай қолганди. Дарҳол унга нисбатан қидирув эълон қилинди. Ҳибса олинган лўли айбини бутунлай инкор қилди. — Бир ойдан бери Қўқонда тураман, ҳеч қандай қизчани билмайман...

Бобур Усмонов Асака туман прокуратурасида энди иш бошлаган эди. Туман прокурори Султонали Йўлбарсов ИИБ ходимлари билан воқеа жойига этиб борди. Қизча тахминан 8-10 ёшларда эди. Танаси совуқ улгурган, афтидан кеча жон берганди. Бўйидаги биллинар-биллимас кўкимтир доғ — ип ёки латтада бўғиб ўлдирилган бўлиши мумкин. Воқеа жойида диққатга сазовор биронта далилий ашё, из йўқ эди. Туман прокурори жиноят иши кўзга ташди. Тажрибали терговчи Абдуҷамол Турғунов тергов гуруҳи раҳбари этиб тайинланди. Иш режаси тузилиб, Бобур ҳам гуруҳ билан ишга киришди.

У билан Сафарали юзлаштирилганда хайдовчи уни таниб кўрсатма берди. Бироқ Қамбарали «менга тўхмат қилаёпти» деб оёғини тираб олди.

Асака паррандачилик фабрикаси атрофида яшовчи фуқаролар автобусда шахарга катнашади. Уларнинг орасида бир неча киши Қамбарали автобусда бир қизчани тиззасига ўтказиб кетганини тасдиқлашди. Бозорда савдо сотиқ билан шуғулланган бир неча киши Қамбарали тиланчи қизчага хўрозқанд олиб берганини эслашди. Тиббий экспертизада қизчанинг тирноқлари орасидан топилган қон зарралари айнан Қамбаралининг қон гуруҳи билан бир хил эканлиги аниқланди. Инкор этиб бўлмас далиллар ниҳоят қотилини тилга киргизди.

— Бозорда уни кўриб юрардим. Уша кунни хўрозқанд олиб бериб, уйлатиб келаман деб алдадим. Коллеж ёнида автобусдан тушириб, дала четидаги чуқурликка бошладим. У ҳали эсини таниб улгурмаган қизалокни зўрламоқчи эди. Бироқ мол боқиб юрган болалар ниҳоятга етишига халақит беришди. Қизча тутиб беришидан кўриб, чуқурда ётган матода уни бўғиб ўлдириди.

— Тергов-тергов гуруҳи раҳбари Абдуҷамол Турғуновдан терговчининг нозик, қўлланмаларда учрамайдиган жиҳатларини ўргандим, — дейди Бобур. — Баъзан ишга бутунлай алоқаси йўқдай ҳолат жиноятни фожистага асосий воситага айланади. Уша ишда Абдуҷамол ака воқеа жойига бир пайтлар лўлилар бориб туришганига эътиборни қаратди. Шу асосдаги таҳмин қотиликни тез фурсатда фож этиш имконини берди...

Айни чоғда Бобур Усмонов Андижон шахар прокуратурасида терговдан лавозимда хизмат қилаёпти. Устозлардан ўрганиб, малласини ошириб бораёпти.

Исроил ИБРОҲИМОВ, «НУҚУ» муҳбири

«...Ёрдан берингла! Ойимни ўлдириб қўйди!». Ёрим кечадаги бу чинкириқдан кўни-қўшнилар уйғониб кетди. «Дом»-дагиларнинг баъзилари балқондан ташқарига қаради, бировлар ҳадик аралаш эшикдан мўралашди. Норбой ака эса эшикни очиб, зинаподдан паства туша бошлаганда қўшниси Бахтиёрнинг ўғли Акмал: «Амаки, тезроқ уйга юринг. Дадам ойимни пичоқлаб қўйди», — деди кўзда ёш билан.

— Даданга ҳеч ақл кирмади-кирмадида, — дея Норбой ака зудлик билан учинчи қаватга кўтарилди. Не кўз билан кўрсинки, қўшниси Бахтиёр қўлида пичоқ билан турарди.

Файзулла Хайдаров ўзМунинг ҳуқуқшунослик факультетини тугатиб, Тошкент шахар Хамза тумани прокуратурасида иш ўрганувчи-терговчи вазифасида иш бошлаган. Айни пайтда терговчи.

Ноўрин рашк

«Ниҳуқ» газетасида «Менинг биринчи ишим» руқнида берилган мақолаларни қизиқиб ўқийман. Чунки устозларимизнинг тергов борасидаги тажрибаси ишмизда ақсолади. Яқинда ўзим тергов қилган иш сўддан ўтиб, айбдор қонуний жазосини олади. Газетхонларга шу воқеа ҳақида ҳақоқ қилиб бермоқчиман. Айрим сабабларга кўра қаҳрамонларнинг исми ўзгартириб берилляпти.

Муаллиф

— Барибир ўйнашинг билан бирга ўлдираман, — дерди жаҳл билан Бахтиёр қўшни хонадаги юз-кўзи қон, афтодохол хотини Зебога.

— Ўзингизни босинг, қўшни. Пичоқни менга беринг, — бурюди Норбой ака. Лекин Бахтиёрнинг пичоқни бериш ниҳати йўқ эди. Норбой ака эса унга бу ишга эъмаслигини ўқтириб пичоқни тортиб олди. Бир паства қўшнилар йўқилиши. Қонга бўялиб ётган Зебога «тез ёрдан» қақрилди. Кўп ўтмай милиция ходимлари ҳам этиб келишди. Дўхтурларнинг савий-ҳаракати туфайли Зебонинг хаёти сақлаб қолинди. Агар қўшни сал кечикканда воқеа фожеа бўлиб тугаган бўларди.

Ушбу жиноятнинг тергови менга топширилди. Ишни хотинининг жонига қасд қилган Бахтиёр Баҳромовни сўроқ қилишдан бошладим. Ёши эллика яқинлашган, икки фарзанднинг отаси бўлиши бу киши ҳеч қаверда ишлаган экан. Оиласини ўйламаган, ишлагани хоҳламаган одамдан нимани ҳам кутуш мумкин. Оила бекаси Зебо Ҳасанова Хамза туманидаги боғчалардан бирида тарбиячи бўлиб ишлаган.

— Эрим ишлагандан кейин мен нима қилай? — дейди жабрдийда.

— Икки фарзандни едириб-ичиришининг ўзи бўлмайди, албатта.

Узоқ сўхбатлардан сўнг шу нарса маълум бўлдики, оиладаги нотинчликнинг сабаби ноўрин рашк экан. Эр хотинини ҳар қимдан рашк қилиб, доим калтаклаб келган экан. Бекорчиликдан нима иш қилишини билмаган Б.Баҳромов ҳатто хотинининг иш жойига

бориб, унинг қимлар билан гаплашишини ҳам зимдан кузатиб юрган.

Б.Баҳромовнинг жиноят ишида гувоҳ сифатида жалб қилинган Норбой Исматов шундай деди:

— Бу оила тўрт-беш йил олдин ҳавас қилгудек эди. Хайронман, кўз теғими? Бахтиёр ҳам ишларди. Зебо ҳам эридан нолимасди. Икки йилча бўлди. Бу хонадан жанжалнинг уясига айланди. Тўғриси, қўшнилар ҳам бозор бўлди. Чикиб бир неча марта тартибга қақирдик, нисҳат қилди, бўлмади...

Юқорида айтилганидек, оилавий можарога ноўрин рашк сабаб бўлган. Терговда яна бир нарса маълум бўлдики, оила моддий жиҳатдан қийналиб яшашига қарамай ҳали фолбинга бориб фол очирган, ҳали қавердан диндор домла топиб оиласидигиларни ўқитишган. Болаларга дарслик, кийим-кечак ва рўзгор учун керакли нарсаларни олиш ўрнига ана шундай нарсаларга пул сарфланган. Бу жанжаллар фарзандларнинг тарбиясига ҳам салбий таъсир қилган.

Терговда Б.Баҳромовнинг қилишини жабрланувчи ва гувоҳларнинг кўрсатмалари ҳамда тиббий экспертиза хулосаси асосида тасдиғини топди. Яқинда бу иш Тошкент шахар судида Ф.Шодмонов раислигида кўриб чиқилди. Судда жабрланувчи эрига нисбатан ҳеч қандай даввоси йўқлигини айтиб, унга озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тайинлашни сўради. Айбдор қилимишга яраша жазосини олди.

Файзулла ХАЙДАРОВ, Хамза туман прокуратураси терговчиси

YOSH TERGOVCHILARGA TAVSIYA

Кўчада жиноят содир қилинганда дейлик. Уйнинг деразасидан ташқарини томоша қилиб тасодифан жиноятни кўриб қолган боладан бошқа гувоҳ йўқ. У кўрганлари тўғрисида ўртоғига, ўртоғи ота-онасига айтиб беради. Шунча киши билган нарса энди сир эмас.

Жиноят иши билан шуғулланаётган терговчининг боши қотган. Нима қилиш керак?...

Воёга етмаган шахсларни қайси ёшдан бошлаб гувоҳ сифатида сўроқ қилиш мумкинлиги қонунда кўрсатилмаган. Тергов амалиётида кичик ёшдаги, боғча ёшдаги болаларни гувоҳ сифатида сўроқ қилиб яхши натижага эришилган воқеалар мавжуд.

Боланинг кўрсатма бера олиш қобилияти унинг умумий ва психологик ривожланишига боғлиқдир. Шунинг учун воёга етмаган гувоҳларнинг психологисини назарда тутиб сўроқ қилиш лозим. Уларни шартли равишда ү гуруҳга бўлиш мумкин: мактабга ёшдаги болалар, бошланғич синфда ўқувчи болалар, ўрта ва юқори синф ўқувчилари.

Юқори синфдаги ўқувчиларни сўроқ қилиш тартиби воёга етмаган гувоҳларни сўроқ қилишдан деярли фарқ қилмайди.

Воёга етмаган шахсларни қайси ёшдан бошлаб гувоҳ сифатида сўроқ қилиш мумкинлиги қонунда кўрсатилмаган. Тергов амалиётида кичик ёшдаги, боғча ёшдаги болаларни гувоҳ сифатида сўроқ қилиб яхши натижага эришилган воқеалар мавжуд.

Боланинг кўрсатма бера олиш қобилияти унинг умумий ва психологик ривожланишига боғлиқдир. Шунинг учун воёга етмаган гувоҳларнинг психологисини назарда тутиб сўроқ қилиш лозим. Уларни шартли равишда ү гуруҳга бўлиш мумкин: мактабга ёшдаги болалар, бошланғич синфда ўқувчи болалар, ўрта ва юқори синф ўқувчилари.

Юқори синфдаги ўқувчиларни сўроқ қилиш тартиби воёга етмаган гувоҳларни сўроқ қилишдан деярли фарқ қилмайди.

Воёга етмаган гувоҳни сўроқ қилишга тайёргарлик кўришда тер-

говчи унинг ёши, умумий тараққиёт даражаси, характери ва ҳулқ-атвори ҳақида етарли маълумот тўплаши зарур. Бу маълумотларни терговчи мактаб, ўқитувчи ёки боланинг яқин одамларидан олиши мумкин. Ёш болалар баъзан жиноятчилардан кўриб, билган нарсаларини айтиб беришдан бош тортидалар. Терговчининг вазифаси воёга етмаган гувоҳларнинг ҳавфсизлигини таъминлаш, жиноятдан манфаатдор шахсларнинг таъси-

ридан уларни қутқаришдир. У гувоҳга ҳеч қандай зарар ва ҳавф йўқлигини тушунтириши керак.

Ёш болаларни уларга қўлай бўлган шароитда ва ўзига таниш бўлган жойда сўроқ қилган маъқул. Қонунга биноан воёга етмаган гувоҳларни сўроқ қилишда уларнинг ота-онаси, ака ёки опалари, яқин кишилари ёки ўқитувчи иштирок этиши шарт.

Баъзан кичик ёшдаги гувоҳлар жинларидан, ўқитувчи ёки синф раҳбаридан уялиб очик кўрсатма бера олмайдилар. Бу ҳолда педагогки бошқа мактабдан қақриши мумкин, гувоҳга таниш бўлмаган мутахассиснинг қатнашиши яхшироқ натижа бериши эҳтимолдан холи эмас.

Ёш болаларни сўроқ қилишда суҳбатни улар у-ун қизқарли бўлган

сўхбатдан бошлаб ишончини қозониш керак, шундан кейин иш юзасида савол бериш мумкин. Сўроқ вақтида болани чарчатиб қўймастик учун дам бериш лозим.

Ёши 16 дан юқори бўлган гувоҳлар кўрсатма беришдан бош тортса ёки ёлгон кўрсатма берса жиноий жа-вобгарликка тортилиши ҳақида огоҳлантирилади. Шу ёшдан кичик гувоҳларга эса уларнинг тўғри кўрсатмаси қанчалик аҳамиятга эга эканлигини

қабул қила олмайдилар. Шу туфайли ҳулқан заиф одамларнинг салбий ҳаракатларини маъқуллайдиган пайтлар ҳам бўлиб туради.

Мана шундай шароитда болалар баъзан ўртоқлик ва дўстликни нотўғри тушуниб, улар учун жиний йўлга киришдан ёки бошқанинг жиноятини бўйнига олишдан ҳам таймайдилар.

Воёга етмаган шахсларни сўроқ қилишнинг ўзига хос услублари бўлганлиги туфайли тайёргарлик кўриш ҳам алоҳида бўлмоғи лозим. Сўроқни қаверда, қачон, қимлар иштирокчида ўтказиш, қандай тактик услубда олиб бориш, қандай саволлар қўйиш каби масалаларни олдиндан белгилаб олиш терговчи муваффақиятли ўтказишга ёрдан беради. Ёш болаларни сўроқ қилишда процессуал қонун нормаларига зид бўлмаган умумий тартибни ўзгартириб, турли тактик услубларни қўлаш мумкин. Кичик ёшдаги сўроқ қилинувчиларнинг шахсини аниқлагандан сўнг бевосита савол-жавобга ўтса бўлади. «Эркин сўзлаб бериш» босқичини савол қўйиш йўли билан аниқлаб олиш зарур. Саволлар аниқ ва тушунарли шаклда тузилмоғи лозим.

Воёга етмаган айбланувчи ва гунонланувчи сўроқ қилишнинг аҳами-

яти, уни ўтказиш жойи, процессуал тартиби, уни нима учун сўроқ қилиш шартини тушуниб олиши керак.

Воёга етмаган шахсларни сўроқ қилишда терговчи улар билан психологик контакт ўрнатиши, улардан ҳаққоний ва тўла маълумот олиши, фақат жиноятни текшириш билангина қиёфаланмаслиги, балки бу уларнинг тақдирини тўғри ҳаққилишга ҳам қара-тилганини тушуниши лозим.

Сўроқ қилинувчига мулоийм, хайрихоҳларча муо-мала қилинмаса, унинг кўнглига йўл топиш қийин бўлади ва тўғри кўрсатма олиш мумкин бўлмай қолади.

Сўроқ боланинг ёши, умумий сав-вясиси ва психологик хусусиятига мос равишда сўхбат тарихисидега ўткази-лиши ҳам мумкин. Бола жиноятда иштирокчи бўлса, унга катта ёшдаги айбланувчилар босим ўтказиши ёки ҳаётига ҳавф солиши мумкинлигини ҳисобга олиб терговчи тегишли чо-раларни кўриши ва унинг ҳавфсиз-лиги таъминланишини айтиши керак. Шундагина бола сўроқда тўғри ва объектив маълумот беради.

Одил ХОЛИҚОВ, Республика Бош прокуратураси Қонунчиликни мустаҳкамлаш муаммолари ва прокурор-тергов ходимларининг малакасини ошириш маркази катта ўқитувчиси

БОЛАЛАРНИ СЎРОҚ ҚИЛИШ

SUD OCHERKI

Йилнинг тўрт ажиб фасли бўлганидек, инсон умрининг фасллари ҳам узгача. Баъзилар йилнинг қиш ёки ёз ойларини, бировлар эса куз ёки баҳорни кўпроқ ёқтиришади. Аммо умрнинг бетакрор, ҳамма учун азиз ва бебаҳо фасли ёшлик давридир. Кўпинча ёши улуг отахон ва онахонларнинг «Қанийди, ёшлигим қайтиб келса!» ёки «Эх, менинг ёшлигим, қайтиб келсанг эди!» деганларини эшитиб қоламиз. Йил фасллари қайтишига шубҳа йўқ,

ланган. 2003 йил 1 декабрда Ўзбекистон конституциясининг 11 йиллиги муносабати билан эълон қилинган амнистия ҳақидаги фармоннинг 1-қисми «б» банди қўлланиб, 2003 йил 18 декабр куни жазони ижро этиш муассасасидан озод қилинган...».

Мурод қамоқдан чиқса ҳам елқасидан тоғ ағдарилгандай бўлмади. Ҳали вояга етмаган бу йигит ҳалол меҳ-

Этиборингизга ҳавола этилаётган суд очеркининг ёзилиши қизиқарли тасодифларга бой бўлди. Қандай дерсиз? Яқинда қўлимга иккита жиноят иши, яъни иккита «дело» келиб тушди. Ушбу жиноят ишлари билан изчил танишмасдан аввал, икки жиноий иш бир-бирига боғлиқ бўлмаса керак дея ўйлаб, уларни навбатма-навбат ёритишни ҳаёл қилдим. Аммо икки иш билан жиддий танишиб, уларни алоҳида ёзувмаслигимга қатъий ишонч қила бошладим. Аввало ушбу жиноят ишларида жиноятчининг исм-фамилияси ва у ҳақида маълумотларнинг бир хиллиги этиборимни ўзига тортди. Атрофлича ўрганиб чиқдим. Сўнг бу «дело»лардаги жиноят тафсилотларини бир-бирига боғлаб ёритишга аҳд қилдим.

«Шунқор»нинг шумликлари

лекин инсоннинг ёшлиги қайтиб келмайди. Ҳаётда ўз ўрнини топиш, обрў қозониш, ҳунар ўрганиш ва билим олиш имконияти инсонга фақат ёшлиқда беради. Афсус, бундай имкониятдан баъзилар тўғри фойдаланмаслиги ачинарлидир.

Хикоямизни жиноят ишидаги айрим маълумотлар билан танишишдан бошлаймиз: «Мурод Абдурахимов илгари бир неча бор айнан ўғирлик жиноятини содир этганлиги учун судланган. Охири март 2002 йил 5 ноябр куни жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар Миробод тумани суди томонидан Жиноят кодексининг 169-моддаси 3-қисми «а» банди билан судланиб, унга 5 йилга 6 ой муддатга озодликдан маҳрум этиш жазоси белги-

нат ва озодликдан нафратланиб қолган эди гўё. Қамоқдан чиққан жиноятчиларнинг аксарияти шукрона айтади. Мурод эса озодликдан қамоқни афзал кўрувчилар тоифасидан бўлиб чиқди. Қамоқхона остонасида уйдан ҳайдалган одамдек қаерга бориб, нима қилишни билмай турар эди.

У олган жазоларидан ҳулоса чиқармай навбатдаги жиноятга қўл уради. 2003 йилнинг 19 декабр куни соат 24.00 лар чамасида Миробод туман Нукус кўчасидан кетаётганида, бир ҳовли олдида турган 10 Д 05-44 номерли кўк «Тико» унинг эътиборини тортди. Ота-боболаримиз «ўрганган кўнгил ўртанса қўймак» деб бекорга айтишмас экан. Шу пайт Муроднинг ҳаёлида жиноят режаси «ғунча»лади. Атрофга бир назар ташлаб, ҳеч ким

йўқлигига ишонч ҳосил қилади. Вақтни бой бермай машина эшигини очиб, салондаги машина эгаси А.Мустағизовга тегишли мол-мулкни талон-тарож қилмоқчи бўлган вақтда милиция ходимлари томонидан қўлга олинган.

Муродни қўлга олишгаётганида: — Мен ҳеч нарса олганим йўқ, уйга кетишим учун озроқ пул керак эди. Кечирингла, қилган ишимдан пушаймонман, — дея алинади.

Афсус, сўнгги пушаймондан фойда йўқ эди. Ушбу жиноят юзасидан Мурод Абдурахимов Жиноят кодексининг тегишли моддалари билан яна жавобгарликка тортилди.

Бугун пушаймон қилиб, эртага тавбасини унутиб яна жиноят со-

дир этаётган кимсаларга қандай чора қўллаш мумкин?

Ҳали 18 ёшга тўлмаган Муроднинг қилмишлари узлуксиз давом этаверди. Бу галги жиноятига у шерик сифатида «ҳамқасби» Александрни жалб этади (Александр Пузанков ҳақида қисқача маълумот: 1980 йили туғилган, ўғирлик ва боқсинчилик қилгани учун илгаридан судланган). Аввалига улар «иш»нинг режасини тузиш мақсадида ароқхўрлик қилишди. Режани пухта қилиб, қурилиш хом ашёларини талон-тарож қилиш мақсадида 2004 йилнинг 22 феврал куни соат ўнларда Миробод туманининг Чехов кўчасида жойлашган қурилиш ҳудудига дарвоза олиб киришади. Иккови ўғирлик қилишга ётганда қурилиш бошқарувчиси В.Чубенко уларни кўриб қолади. Улар гувоҳга жараҳат етказиб, 95.000

сўмлик қурилиш ашёларини ўғирлаб, гоийб бўлишади.

Икки жиноятчи бир-бирдан ўзиш мақсадида навбатдаги жиноятни амалга оширадilar. Мурод 2004 йил 23 феврал куни эрталабки соат 10.00 да фуқаро Т.Абдуллаевнинг уйига киради. Уй эгаси йўқлигидан фойдаланиб, 182.000 сўмлик мол-мулкни ўғирлаб кетади.

Синглисининг уйига келаётган Александр йўлда Муроднинг оғир сумка ва бошқа нарсаларни зўрга кўтариб келаётганини кўриб қолади.

— Мурод, откуда идеш и что ты несёшь? А нука, покажи! — дея саволга тўтиб қолади. У эса бор гапни айтиб беради. Александрдан мол-мулкни сотишда ёрдам беришини сўрайди.

Мурод 2004 йил 23 февралдан 24 февралга ўтар кечаси Миробод туманида яшовчи Юсуф Мамадиевнинг хонадонига кириб, уйдаги

мол-мулкни ўғирлаётган вақтда уй эгаси томонидан қўлга олинади. Бузоқнинг юургани сомонхонага-ча деганларидай, шу тариха унинг қилмишларига чек қўйилди.

Жиноят учун жазо муқаррар. Мурод Абдурахимов бу гал 6 йилга, унинг шериги Александр Пузанков эса 7 йилга озодликдан маҳрум этилди.

Ҳулоса ўрнида бир фикрни айтиб ўтиш жоиз. Букрини гўр тўғрилайди дейдилар. Афсуски, очеркимиз «қахрамонлари» ҳам ана шундай бедоволар хилдан чиқиб қолди. Бундайлардан худо арасин, дейишдан бошқа иложимиз йўқ.

А. АГЗАМОВ,
Миробод туман прокурорининг катта ёрдамчиси.
Гули **ХОЖИБОЕВА,**
«НУҚУ» муҳбири

QILMISH-QIDIRMISH

Ҳасан шундай ҳаёллар оғушида пойтахтнинг Чорсу бозоридан унча озуб бўлмаган «Марказ-13» даҳасидаги бочча ёнига келди. Олдиндаги танишини кулаётган одамдай атрофни кузатди. Ҳамма ўз ташвиши билан овера. Кимдир бозор томон йўл олган бўлса, яна кимдир бозордан ул-бул харид қилиб уйига қайтмоқда. Ҳасан режасини амалга ошириш мақсадида бўйнида тилла занжир бўлган аёлларни кузата бошлади. Омадди қаранг-ки, рўпарадан ўзига бино қўйган аёл кўринди. Бўйнидаги занжир ҳам нақд бармоқдай келадими. Ҳасан уни синчковлик билан кузата бошлади. Аёлнинг ёнида ҳеч ким йўқ. Энди фурсатни бой бермаслик керак. У исини олган бўридай аёлнинг орқасидан эргашди. Аёл эндигина тўққиз қаватли уйнинг олдида етганда, Ҳасан унинг бўйнига чағ солди. Занжир қўлига илингач, бир силташда юлиб олди-ю, қочибга тушди. Тўсатдан бўлган ҳужумдан довдираб қолган аёл одамларни ёрдамга чақирибга ҳам улгурмай қолди. Жабрдийда, фуқаро Гулноза Қурбонова эди.

Режасининг муваффақиятли ақуланганидан хурсанд бўлган Ҳасан ўша кунлик тақсига ўтириб, «Қўйлик» бозорига келди. Харидор ҳам, сотувчи ҳам етарли. Бўйлиларига тилла занжир таққан йигитларнинг оғзидан бир гап: «Қўзил-қидан оламиз, «қўқ»чини майдалайми».

Ҳасан аста уларга яқинлашди: — Хотиним билан болам касалхонага тушиб қолишди. Врачлар пул сўрашапти.

— Мол ўғирлик бўлиб, яна «менталар бизни «таскат» қилиб юришмайди-ми? — харидорлардан бири жиддий оҳангда сўз қотди.

— Ука, муҳтожликдан сотаяпман. Начора.

Бу гагдан хотиржам бўлган харидор чўнтагидан жажжигина тарозини олиб, занжирни тортиб кўрди.

— Ҳўш, 2,5 грамм экан. 17.500 сўм бўлади.

Бозори бароридан келган Ҳасан пулни чўнтакка урди-ю, зумда бозордан узоклашди. Доимо шундай. Қўлига

маган ҳамладан эсанкираб қолган нозир қаршилиқ кўрсатмоқчи бўлганда, личок унинг қўлларига тегди-ю, рақибини қўйиб юборишга мажбур бўлди. Бундан фойдаланган Ҳасан бозор томонга қоча бошлади. Унинг орқасидан «Тўхта, отаман» дея қичқирганча қувлаган нозир, афсуски ета олмади.

Милициядан қочиб қутилганига

ТИЛЛО ЗАНЖИР «ОПЕРАЦИЯ»СИ

пул тушди, бўлди, тўғри эски таниши бўлиш Ботирнинг олдига бориб, бир «доза» урдирарди. У тақсига ўтириди-ю ўша томонга жўнаб кетди.

Орадун уч кун ўтгач, Ҳасан яна «овчи»лик қилган жойда пайдо бўлди. Унинг бежо ҳаракатлари хизмат вази фасини утаётган Шайхонтахур туман ИИБнинг профилактика нозир Шавкат Дўсиёровнинг эътиборини тортди.

— Кечирасиз, профилактика инспектори Ш.Дўсиёровман. Ҳужжатларингизни кўрсам бўладими?

Ҳасан чўнтагидан харбий билетини олиб берар экан, инспекторнинг кўзи йигитнинг игна санчлавериб, «платир» бўлиб кетган билагига тушди. Рўпарасида ким турганлигини сезган ҳодим уни ИИБга бошлади. Ҳасан «ҳозир» деди-ю, қўлидан личок олиб, нозирга ташланди. Қутил-

шукр қилган Ҳасан куни бўйи уйдан чиқмади. Кеч кирган уйкуси қонди. Яна «гера-нинг умори тулди. Тун ярмига борганида сунжлари азоб бера бошлади. Сотай деса, уйда ҳеч вако йўқ. «Бўри»лар насияга ярим «доза» ҳам беришмайди. Охири ўзига уқлатадиган доридан укол қилди-ю кўп ўтмай уйга кетди.

Эн қизиги эрта тонгданок Ҳасан яна ўлжа қидириб, ўша жойга борди. Нимагадир милиция ходимининг қўлидан омон чиққанини ҳам унутганди. Бу сафар ҳам кўп кутмади. Бўйнида тилла тақинчоғи бор аёлнинг орқасидан тушди. Аёл уйнинг ёнига ўтиши билан унга ташланди. Аммо аёл қўлидаги пакет билан йигитни уриб, бақирганча, одамларни ёрдамга чақира бошлади. Ҳасан тезда гоийб бўлди. Жабрдийда аёл, фуқаро М.Исроилова эди.

Ёз чилласи. Вақт пешиндан окса-да қўшининг тафти ҳали босилмаган. Кун бўйи уйда ётган Ҳасан пул топашининг янги усули ҳаёлига келганидан хурсанд бўлиб кетди. «Йўлда кетаётган аёлларнинг тилла занжирини юлиб, қочаман. Аёл киши бўлгач, қувиб етаримиди? Занжирини сотаман-ю, Ботирдан бир «доза» оламан».

Бу пайтда Ҳасан тилла занжирларни аёллардан қандай қилиб олиб қочининг анча-мунча ҳадисини олганди. Орада яна бир қанча аёлларни зор қақшатди. «Марказ-13» мавзесига яшовчи кўпгина аёллар кўчага тилла занжирларини тақмай чиқадиган бўлишди. Чунки 3-4 ҳафта ичида бир эмас, 4-5 аёл занжирдан айрилган эди-да. Аёллар, қўни-қўшинлар орасида «тилла занжирни юлиб

кетадиган гуруҳ пайдо бўлибди», деган миш-мишлар пайдо бўлди.

Мана Ҳасан яна «Марказ-13» даҳасида пайдо бўлди. Аммо у бугун ўзининг сўнгги ишга чиққанлигини билмасди. Операциони амалга оширишга тайёрларлик кураётганида, тўхтатилиб, туман ИИБга олиб келинди. Ҳасанбой бу ер ИИБ ходимлари томонидан назоратга олинганлигини қайқдан ҳам билсин. У саволларга пойинтар-сойинтар жавоб берадиган, қутилмаганда ўзининг қимлигини ошқор қилиб қўйди. Сўнг барча жиноятларини тан олиб, гапириб берди.

Қинда Ҳасан Хайдаровнинг жиноят ишини кўриб чиқдик. Айбдор ўз қилмиши учун қонуний жазосини олди. Судья сифатида ҳар гал Ўзбекистон Республикаси номидан ҳукми ўқиганимда юрагимда бир оғрик пайдо бўлади...

Ҳасан ҳали 30га ҳам тўлмаган. Ачинарлиси, энди унинг бир нафар фарзанди бир неча йиллар ота меҳридан бенасиб ўсадиган бўлди. Фожалик индизини ўрганганидан бўлсақ, Ҳасаннинг бу қўлига тушшига унинг ота-онаси ҳам айбдор деб ўйланади. Ахир улар Ҳасаннинг ишсиз, саёқ юришидан хабардор эдилар-ку.

Сўзим сўнггида ота-оналарга бир гап айтмоқчиман. Фарзанд тарбиясида лоқайд бўлмаг. Бир кун фарзандингиз суднинг қорасидаги ўтирганидан сўнг, афсуслар билан тўқилган кўз ёшларининг фойдаси йўқ. Бунга Ҳасан Хайдаровга ўшаган кимсаларнинг аччиқ тақдири мисол бўла олади.

Азиз АСРОПОВ,
Жиноят ишлари бўйича Шайхонтахур туман суди судьяси

TARIXDAN TARIQCHA

Криминалистика сўзини биринчи марта австралиялик терговчи, кейинчалик университет профессори Ханс Гросс (1847-1915) қўллаган. «Криминалистика» термини латинча crimen — жиноят сўзидан олинган. У жиноятларни очиш ва тергов қилишнинг усуллари ҳамда шу мақсадда қўлланадиган воситалар ҳақидаги фандир. Криминалистиканинг фан сифатида эътироф этилишига нималар сабаб бўлди? Бунга жавоб бериш учун ўтмишда бўлиб ўтган оламшумул воқеаларнинг айримлари билан танишиб чиқайлик.

КРИМИНАЛИСТИКА:

КЕЧА ВА БУГУН

1 860 йилларда Лейпциг китоб ярмаркаларидан бирида қимматли қўлёзмаларнинг қалбаки нусхалари пайдо бўлди. Жиноятчи шу даражада устамон эканки, ҳатто ўша даврнинг буюк олимлари ҳам бундай қаллобликнинг қурбонига айланарди.

1867 йили Париж фанлар академияси илмий кенгашининг навбатдаги мажлисида академик Шал буюк физик Паскалнинг икки дона хатини тўрт парча қоғоздаги имзолари билан бирга инглиз химики Роберт Байлга топширди. Бу нараса мажлис баённомасига киритилди ва иштирокчиларга эълон қилинди. Бирмунча вақтдан сўнг турли давлатларнинг олимларидан имзоларнинг қалбакилиги тўғрисида маълумот келиб туша бошлади.

Ана шундай қалбаки, гўё Паскал Ньютонга ёзган хатлардан бирининг мазмунини куйидагича эди: «Менинг ёш дўстим. Эшитишимча, сиз математика ва геометрия фанларига жуда катта куч сарфлаётган экансиз. Мен сизга ақлингизни машқ қилиш учун ўзим олдин кўп шуғулланган абстракция (мавхумлик) қонуналарга оид масалаларни юбормоқдаман. Ишланг, ўқинг, лекин чегарани билинг. Бу ўқини ва ундан баҳра олишнинг энг кўлай усулидир».

Париж академиясининг фахрий аъзоси, Ньютоннинг ҳаёти тўғрисидаги ишлари билан танилган физик, эдинбурглик Давид Бреветер нашр қилинган хатлар тўғрисида ўз фикрини билдириб куйидагиларни айтган: «1958 йили Паскалнинг Ньютонга ёзган хатлари катта ишонччилик билан ажралиб турмайди. Ньютон ўша пайтларда хатларда кўрсатилган предметлар тўғрисида ҳали ҳеч нараса билмас эди. Ўша даврларда у ёш эмас, балки қарилик гаштини

сураётган ва илонларни сақлаш, кичик тегиримонлар ҳамда қуёш соатлари билан шуғулланаётган эди».

Шунга ўхшаш воқеалар бутун дунё юристлари эътиборини ўзига тортди. Чунки ўша даврда қалбаки ҳужжатларни аниқлаш воситалари мавжуд бўлмаган, улар

фақатгина мазмун жиҳатидан текширилган, холос.

Ханс Гросс криминалистика терминини биринчи бўлиб ишлатган бўлса-да, жиноятларни тергов қилишнинг илмий методларини ишлаб чиқиш зарурати тўғрисида фақат 1938 йили Л.Ягеманн икки жилдик «Суд терговини ўтказиш маҳорати бўйича қўлланма» китобида ёзган эди.

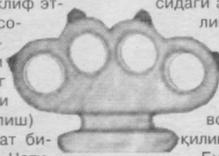
Криминалистика тўғрисида сўз юртгаркамниси, француз олими Алфонс Бертлонни ҳамда бир-бирдан беҳабар ҳолда папилляр нақшларнинг хоассаларини очган британиялик олимлар Виллам Гершел ва Ҳенри Фолдсони ёдга оламиз. Лекин Ханс Гросс биринчи бўлиб тергов қилишнинг илмий усуллари тизимини тақриф

эпти ва криминалистиканинг фан сифатида шаклланишига сабабчи бўлди. Нисбатан ёш фан бирдангина терговчи ва судьяларнинг ишончини қозонмади ва иш қуроли сифатида қабул қилинмади. Жумладан, 1907 йили Франциянинг Адлия вазирини президентга куйидагича ҳисобот берди: «Жиноятларни очиш усуллари йўлида ҳақиқатга эришиш учун ҳеч қандай муваффақиятга эришилмайди, шу билан бирга жиноятчилар жиноят содир этилган жойни зудлик билан тарқ этиш ва ўзларига алиби яратиш учун маълумотларни тез узатиш имкониятидан унумли фойдаланишмоқда. Уларнинг жиноятларни содир этиш усуллари фанлар ривожланиши билан тако-

милишиб бормоқда...». Бирин-кетин Америка ва Европа давлатлари ривожланаётган криминалистика фанининг ютуқ ва кўрсатмалари билан полицияни қуроллантиришнинг кескин чораларини кўрди. Жиноятчиларни фош этиш ва тергов қилиш методлари такомиллаштирилди. Алфонс Бер-

тилон яратган ва тақриф этган, жиноятчилар ҳисобини юриштишнинг антропометрик усули (ушланганларнинг тана қисмларини ўлчаш ва рўйхатга олиш) дактилоскопик рўйхат билан алмаштирилди. Натияжада, биринчи эксперт ташкилотлари пайдо бўлди.

Шундай қилиб, криминалистика фан сифатида шаклланди. Фан

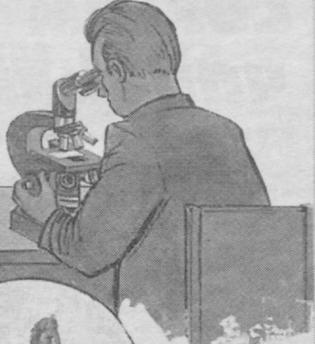

сидаги ахборотни ҳам биргаликда тўплаш, сақлаш ва керакли пайтда маълумотни тезкор узатиш масаласи компьютер технологияси воситасида изчил ҳал қилинади.

Бундай дастурлардан бири Россияда ишлаб чиқилган «БАЛЭКС» — маълумотларнинг автоматлаштирилган тизимидир. У куйидаги операцияларни бажариш

рецептлари, портловчи моддаларнинг таркиби тўғрисида фикр алмашиш ёки ахборот олиш, ҳақкерлик конференцияларининг иштирокчисига ёки мафия гуруҳларининг аъзосига айланиш мумкин.

Электрон пул, банк ва биржаларнинг пайдо бўлиши электрон товламачиликнинг пайдо бўлишига олиб келди. Компьютер алоқаларининг виртуал киберфазасида наркомания, терроризм каби

оммавий жиноятлар акс этганлиги аниқланди.

Ҳозир ҳамяят тараққиётини ривожланаётган технологияларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Уларнинг ривожланиши ўз навбатида янги технологиялардан жиноятчиликда фойдаланиш имкониятини кенгайтиради. АҚШда ҳозиргача 35 млн. дан ортиқ компьютер ишлаб чиқарилган бўлиб, уларнинг 60 фоизи бошқа компьютер тизимлари билан боғланган. 1989 — 1991 йиллар мобайнида персонал компьютерлар билан боғлиқ жиноятлар икки баробар

ошди ва унинг зарари 164 млн. долларни ташкил этди. Натияжада АҚШ Адлия вазирлигида компьютерларни кидириш ва хатлаш бўйича махсус гуруҳлар ташкил этилди. Улардан бири компютер тадқиқотлари бўйича оператив гуруҳдир. Гуруҳнинг вазифасига куйидагилар кирди:

1) банк маълумотларига қуролларни киритиш;

2) керакли маълумотларни сўрашни шакллантириш ва куйидаги излар бўйича қуролини кидириш: ўқдаги из, гилзадаги из, ўқ ва гилзадаги из;

3) сўроқ ва кидирувдаги натижаларни экранга ёки принтерга узатиш.

Автоматлаштирилган габитоскопик тизим.

Ҳозирги замонда кишиларнинг фототасвири бўйича ҳисоб юриштишнинг турли автоматлаштирилган тизимлари яратилган. Шулардан бири шахсларнинг ташқи қиёфаси бўйича ҳисоб юриштишнинг «Облик» автомат-

лаштирилган тизимидир. Тизим субъектив портретлар ва фототасвирлар асосида жиноятчиларнинг ташқи қиёфаси бўйича ҳисоб юриштилишини таъминлайди. Тахмин қилинаётган жиноятчиларнинг ташқи қиёфаси бўйича таъниб олиш имкониятини ҳам кенгайтиради.

Юқорида криминалистика амалиётида ишлатилаётган айрим замонавий тизим ва воситалар билан танишиб чиқдик, холос.

Фан ва техниканинг ривожланиши натижада жиноятларнинг янги турлари, уларни содир этиш воситалари пайдо бўлмоқда.

Миллионлаб компьютерларни бир-бири билан боғлаб турувчи Internet тизими ахборот алмашиш имкониятини кенгайтиради. Шунинг учун бу тизимдан жиноятчилар ҳам унумли фойдаланишмоқда. Масалан, интернетдан фойдаланган ҳолда наркотик воситаларнинг янги

«Қурол ва ўқ-дорилар» ин-формацион-қидирув тизими. Оғир жиноятларнинг ўқ-дори ва ўқотар қуроллар билан боғлиқлиги, уларнинг турлари вақт ўтиши билан кўпайиб бориши, айна пайтда, қўланаётган қурол ва ўқ-дорилар тўғрисидаги ахборотни тўплаш заруратини келтириб чиқарди. Бундай ишлар, жумладан, ўқ ва гилзалардаги излар тўғри-

ва техника ривожланиши билан унинг янги тармоқлари, жиноятларнинг янги турлари, уларни содир этишнинг янги усуллари пайдо бўлди.

Энди криминалистик экспертизаларнинг ҳозирги ҳолатига тўхталасак. Бугунги кунда ўтказиладиган экспертизаларнинг асосий турларига совуқ қуроллар экспертизаси, дактилоскопия, трасология, баллистика, ҳужжатларнинг техник экспертизаси, хатшунослик экспертизаси, портрет экспертизаси ва бошқалар кирди.

Ахборот технологиясининг вужда келиши билан криминалистиканинг имконияти кенгайди. Айримлари билан танишамиз.

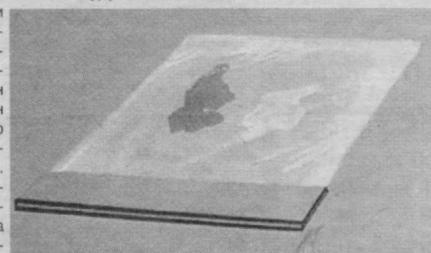
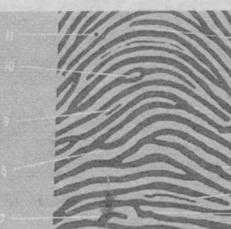
Дактилоскопик тасвирларнинг замонавий идентификацион тизимлари. Охириги вақтларда адабиётларда бармоқ излари идентификациясининг автоматик тизимлари яратилиши ва ишлаб чиқилиши тўғрисидаги маълумотларни кўп учратиш мумкин.

AFIS — бармоқ изларини таъниб олишга асосланган жиноятлар идентификациясининг автоматик тизими АҚШнинг 15 та штатида қўлланади.

Санта-Барбара округи хизматини тўлиқ таъминловчи тизимнинг ўзи 23 млн. долларга баҳоланади.

Маълумотлар базасида 4.800.000 кишининг бармоқ излари сақланади. Тизимнинг қўлланиши жиноятларнинг очирилиш кўрсаткичини 20-25 фоизга яхшилайди. Тизим компьютерга юқори сифатли папилляр нақшларни, оддий қоғоз, фотоқоғоз ва тирик шахсларнинг бармоқларини киритувчи LATS қурилмаси билан таъминланган. Тизимда керакли ахборотни топиш учун бир неча дақиқа вақт кетади.

«Қурол ва ўқ-дорилар» ин-формацион-қидирув тизими. Оғир жиноятларнинг ўқ-дори ва ўқотар қуроллар билан боғлиқлиги, уларнинг турлари вақт ўтиши билан кўпайиб бориши, айна пайтда, қўланаётган қурол ва ўқ-дорилар тўғрисидаги ахборотни тўплаш заруратини келтириб чиқарди. Бундай ишлар, жумладан, ўқ ва гилзалардаги излар тўғри-

У.НОСИРОВ,
ИИВ академиясининг криминалистика кафедраси ўқитувчиси

2005 YIL — SIHAT-SALOMATLIK YILI

Инсоннинг саломатлиги тўғрисида гамхўрлик қилиш биринчи навбатда оилани — жамиятни, мамлакатни соғломлаштириш, яшартириш дегани. Мен кекса бир шифокор сифатида шу кунгача бирор-бир йилни «Сихат-саломатлик йили» деб эълон қилиб, давлат дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича фармойиш берилганини эслаблайман.

га рухсат берилмас, бундай муаммоларни ҳал этиш биз учун бир умрлик орзулигича қолиб кетарди. Мен Шофирконда ҳеч бўлмаса икки ёки уч қаватли бинолар қурилса эди деб орзу қилардим. Бундай ҳаволи, қулай ва балинд биноларда беморлар тез соғаяди. Собҳ тузум халқимизнинг нафақат кўнглини, балки иморатларимизнинг бўйини ҳам чўктирган — ўстирмаган. Ушанда оромгоҳнинг янги биноси-ни қуриш учун қирмаган жойим қол-

Соғлом одамгина чинакам бахтлидир

2005 йилнинг давлатимиз раҳбари томонидан «Сихат-саломатлик йили» деб эълон қилиниши яқин ўтмишда бошимдан кечирган саломатлик билан боғлиқ бир воқеани ёдимга солди. Саломатлик сўзининг маъноси жуда кенг, уни ҳаётга татбиқ этиш фақат дори-дармон билангина битмайди. Ушанда мен бош шифокор бўлиб ишлаётган «Шофиркон» оромгоҳи бир қаватли, кичик ва тор бўлма-лардан иборат кўримсиз жой эди. Бош шифокор сифатида мени собиқ СССРнинг энг сўлим, замонавий оромгоҳларига семинарларга чакришар, «сизлар ҳам ишни мана шундай ташкил этинглар, беморлар тиббиётининг барча имкония-тидан баҳраманд бўлин» деб мас-лаҳат беришарди. Амалда эса бе-морлар ётган бинони таъмирлаш ёки оддийгина тиббий асбоб-уску-налар, жиҳозлар сотиб олишимиз-

мади. Қаерга бормай, кимга учра-май: «Туманда, айниқса, Шофир-конда икки қаватдан балинд бино қуришга рухсат йўқ» деб жавоб бераверишди. Ҳоли-жонларига қўймай, сабабини сўрайвергач: «Бо-ринг, кучингиз етса, Москвадан рухсат олиб келинг» дея қатъий талаб қўйишди. Топган жавоблари кўнглимга тошдек ботса-да, бўшамадим. Ниятни холис қилиб, тўғри республика план қўмитасига йўл олдим. Ислол Қаримовга уч-рашдим. У киши мударралини эшит-ган: — Сиз елиб-югуриб беморлар учун оромгоҳ қураман дейсиз-у, биз йўқ дейимизми? — деди. Лойиҳа билан танишган, маъқул дегандай хилмайиб: — Рухсатни бу галча Москва эмас, мен бераман, — деди-да, лойиҳа тепасига имзо чеқди. Шо-фиркондаги биринчи беш (ертўла-

си билан) қаватли бино шу тарзда пайдо бўлган... Ўзим гувоҳ бўлган бу воқеа ҳаётимда мақсад сари боришимга дадил, қатъий йўл оч-ган бўлса ажаб эмас. Мана, ёшим етмишдан ошди, қирқ етти йилдан буён бош шифо-корман. Ҳаётда нималар ўткинчи-ю, нималар боқийлигини англаб етгандайман. Беморга кўрсати-лган заррача меҳр унга тоғдек таъ-сир этади, далда бўлади. Бугун жамиятимизда соғлом турмуш тар-зини, аҳоли саломатлигини мус-таҳкамлаш йўлида гамхўрлик қили-наётган экан, мендек кекса шифо-кор қувонмай ким қувонсин? Бу ишга кимки ҳисса қўшса, фақат барака топади, дуо олади, эл-юрт-нинг эъзозиде бўлади.

Рахматулла КАМОЛОВ, «Шофиркон» оромгоҳи бош шифокори

LAVNA

«Ой бориб, омон қайт»

Ҳадисда айтилишича, дунёни оналарнинг дуоси устун каби тутиб турар экан. Кўнгли далада бўлган биз болалар оналарнинг ҳиссиётини, дардларини тушунишимиз даргумон.

Бола эдик. Совуқ хабар тарқалди. — Очил аканинг ўгли армияда ҳалок бўлибди. Ўлигини олиб кели-шибди. Биз катталарнинг таъқибига қарамай, девор четидан мўралаб улкан бир фожеванинг гувоҳига айланиб қолганмиз. Ўртада зил-замбил тобут алвон бўз билан чирмалган ҳолда дўппайиб турар, гоҳ чарх уриб айланаётган, гоҳ тобутни қучиб очишга уринаётган онанинг афзода ҳолига олам мотам турса арзигулик эди. Тобутни эса очишга қўйиш-мас, аллақайлардан рухсат кераклиги рўқач қилинарди. Шу тахлит йигит қафансиз дафн этилди. Хар сахар нола-фигони билан тонгни ҳам уйғотиб юбора олган онага қабристонга борадиган йўл устиде дуч келардим. «Героический погиб во время службы» деган ёрликдан бошқа ўзини оқлашга сўз топа олмаган тузумни лаянлатмаган одам қолмади.

Йиллар ўтди. Мустақиллик туфайли сарҳадларимизни, бизларни улғайтган оналаримиз яшайдиган ватанини химоя қилиш мақсадида ўз армиямиз ташкил этилди. Штурман учувчи Шерали Чориев миллий армиямизнинг вакилларидан бири. У Жирзая олий ҳарбий авиация билим юртини тугатган. Қунларнинг бириде тақдир унга ажойиб тўхфа ато этди. Ҳарбий топшириқдан қайтиб келаятиб, вақтинчалик сув омбори теварагиде учиб туриш топширигини олди. Шерали асли Сурхондарёнинг Қумқўрғондан бўлганини боис қишлоғи устиде учуш-дек омаддан юраги потирлаб уриб кетди. Вертолети қишлоқ устидан бироз пастлаб ўча бошлаганида уни ҳаяжон чулба олди. Мана жонажон ҳовлиси. Вертолёт товушини эшитиб югуриб чиққан онажони кўринди. Шерали ҳам қабинадан бошини чиқариб қичқирди: — Салом, онажон! Бу мен — ўлингиз...

Унинг товуши, албатта, шовқинда эшитилмади. Лекин онанинг кўнгли ҳаммасини сезиб турарди. У ҳаракатсиз қотиб қолган, кўлидаги оқ шохӣ рўмоли сал-сал шамолда хилпирар, чехрасиде интизорлик акс этарди. Вертолёт узоқларга қайтиб кетиши арафасиде онасининг сўзларини яна бир бор эшитгандек бўлди: — Ой бориб, омон қайт, болам!

Абдурахмон МУСТАФОҚУЛОВ, «НУҚУҚ» мухбири

MUTOYIBA

ГАЗЕТА ЯНГИЛИКЛАРИ

Яқинда ёши улғу шoir, «Ўт-ўланларни қуйлаб», «Мен қофия-боз эмасман» шеърӣ тўпламлар ва «Автомақтовнома» достонининг муаллифи, исми жасмига монанд иходкор Истеъдод Илҳомийнинг «Гулзордаги алаф» номли янги шеърӣ тўплами нашр этилди. Қу-вонарлиси, 3333 нусхада чиққан мазкур тўплам ҳали сиёҳи қуриб-қуримай оломон ўртасиде соти-либ кетди. Китоб, айниқса, писта-фурушлар томонидан севиб хар-рид қилинди.

(«Адабиёт ва бизнес» газе-тасидан)

— Боқиманда қишлоғиде дан-гаса ёш-яланлар ўртасиде «Олма пиш, озғимга туш» шoirи остида «Энг яхши бекорчи» конкурси ўтка-зилди, — дея хабар беради «Бе-корчилар садоси» радиоси. — Тан-ловда 99 нафар бекорчи иштирок этди. Танлов шартларини тўла-тўқис ва ортиғи билан бажарган-лар ортда қолиб қолиблик азба-ройи эринчоклигидан шартларнинг биронтасини ҳам бажаришга ҳаф-сала қилмай мудараб ўтирган Бо-лишеввар Ишқмасовага насиб этди. Танлов якунида голибга «Ол-тин кароват» муқофоти ва диплом топширилди.

(«Етти иқлим ўшағи» газе-тасидан)

Газете тахламларини Элмурод НИШОНОВ варақлади.

Саёр қилдим сокин боғларда...

TABASSUM

Десангчилар самолётдан сакрашаяпти. Капитан: — Норматов сен ҳаммадан олдин сакровдинг-ку? Бу ерда яна қандай пайдо бўлиб қолдинг? — Парашютизм очилмагач, қайтишга мажбур бўлдим!

— Сержант! — текширув ўтказаятган капитан жиддий тусда мурожаат қилди. — Нега сафнинг олди тарафиде бўйи балинд

гавдали йигитлар, орқаде эса кичкиналари тизилган? — Узр, капитан, одат бўлиб қолган. Хизматга келишимдан аввал бозорда мева сотганман. *** Кечки текширув пайти сержант йўқлама қилаяпти: — Курсант Мамарайимов! — Курсант Мамарайимов госпиталда, — жаавоб берди солдатлардан бири.

— Жим! — дўқ қилди сержант. — Ҳамма ўзи учун жаавоб берсин. *** Сержант буюрди: — Чап томонга қараб ростлан! Ҳамма буйруқни бажарди. Фақат битта курсант ўнг тарафга қараб ростланди. — Курсант Тешабоев, нега буйруқни бажармайсиз? — Ўртот сержант! Душман ўнг томондан келиб қолса гафлатда қолмайлик дедим.

AHBOROT

Ҳамкорлик

Яқинда Республика Бош прокуратурасиде ЮНИСЕФнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси координатори Шима Баркин ва маслаҳатчиси Гўзал Камолова билан вояга етмаганлар ҳақидаги қонунлар ижроси устидан назорат бўлими ходим-лари ўртасиде учрашув бўлиб ўтди.

Унда Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридеги вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссия ва Республика прокуратураси органлари билан ЮНИСЕФнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси ўртасиде 2005-2009 йилларда бўладиган ҳамкорлик истиқбол-лари муҳокама қилинди.

Шима Баркин хоним мамла-катда ҳокимликлар ҳузуридеги комиссияларнинг амалга ошираётган ишларига юқори баҳо берди.

Ўз мухбиримиз

Ўтганларнинг охирати обод бўлсин!

Тошкент шаҳар проку-ратураси жамоаси Тош-кент шаҳар прокуратураси бўлим бошлигининг ўрин-босари Светлана Панова-га отаси Олег Владимировичнинг вафоти муносабати билан чўқур ҳамдардлик билди-ради.

HUQUQ yuridik gazeta

Та'сисчи: О'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi

Bosh muharrir: Abdullolq ABDURAZZOQOV

Tahrir hoy'ati: Bahriiddin VALIYEV, Azimjon ERGASHEV, Jahongir SHAROFBOYEV (Bosh muharrir o'rinbosari vazifasini bajaruvchi), G'afurjon ALIMOV (mas'ul kottib vazifasini bajaruvchi), Lola SHOMURODOVA, Hasan INOYATOV, Muxtor SHODMONOV

Tahririyat manzili: Toshkent shahri, Yahyo G'ulomov ko'chasi, 66.

Telefon: 133-82-34, 133-64-72. E-mail: info@huquq.uz. Faks: 133-64-85, 133-10-53.

Tahririyatga kelgan qo'lyozma va suratlar egalariга qaytarilmaydi. Mualliflarning fikri tahririyat fikridan farqlanishi mumkin. Nashrimizdan ko'chirib bosilganda «HUQUQ» dan olinganligi ko'rsatib shart. Tijorat ahamiyatiga molik materiallar ** belgisi ostida chop etiladi.

Газете O'zbekiston Respublikasi matbuot va axborot agentligida N 023-raqam bilan ro'yxatga olingan. Nashr ko'rsatkichi — 231, 232

Buyurtma № 62. 18450 nusxada chop etildi. Gazeta tahririyat kompyuter bazasida teriladi va sahifalandi. «HUQUQ» original maketi. Nvbotchisi muharrir: A.MUSTAFOQULOV Nvbotchisi: A.MUSTAFOYEVA

Gazeta «Sharq» NMK boshmaxonasida ofset usulida chop etiladi. Korxonа manzili: Toshkent shahar, Buyuk Turok ko'chasi, 41.

Boshmaxonaga topshirish vaqti: 20.00. Topshirildi: 17.30. 234 56 78

Gazeta haftaning chorshanba kunlari chiqadi.

Sotuvda erkin narxda